

Zyczenie jako gatunek tekstu

GRAŻYNA FILIP

(Rzeszów)

Przedmiotem rozważań czynię wypowiedzi językowe o dużym stopniu skonwencjonalizowania, niemal szablonowe autonomiczne akty etykiety realizowane ze względu na uroczystą okoliczność. W literaturze przedmiotu podkreślana jest rola życzeń w tworzeniu tradycji i konwencji kulturowych. Ten rodzaj wypowiedzi uważany jest za składnik polskiego folkloru. Badacze dostrzegają tu elementy magii językowej, wiary w sprawczą moc słowa wypowiedzianego – aby życzenia były skuteczne, trzeba je wypowiedzieć (por. m.in.: Marcjanik 1993, 2000, Zgółka 2005, Zgółkowie 1992: 98-124). Należy zastrzec, że nadawcy życzeń, traktując je etykietalnie, nie muszą i w większości przypadków zapewne nie są świadomi owej magicznej mocy sprawczej przy werbalizowaniu życzeń. Warto jednak zwrócić w tym miejscu uwagę na analogię między magicznym zaklęciem, którego strukturę można uogólnić w formule: *Niech/niechaj/niechajże się tak/coś stanie!* – a tekstami życzeń, w których partykuła trybu rozkazującego *niech/ niechaj* często jest ekwiwalentem czasownika *zyczyć* o rekcji *komuś czegoś*, np.: *Niech cię szczęście nie opuszcza!* (*Życzę ci szczęścia.*), *Niech wam los sprzyja!* (*Życzymy wam, aby los wam sprzyjał.*), *Niech ci zdrowie dopisuje!* (*Życzę ci zdrowia.*).

T. Zgółka, podejmując próbę lokalizacji życzeń w genologii językowo-retorycznej (w klasyfikacji genre'ów mowy w ujęciu M. Bachtina i A. Wierzbickiej życzenia nie są uznane za gatunek samoistny), uważa je za odmianę prośby. Treść życzeń jest według autora sformułowaniem prośby o ziszczenie życzenia, życząc komuś czegoś, nadawca prosi o jakąś wartość dla adresata (Zgółka 2005: 22). Wynika to ponadto z semantycznej definicji czasownika *zyczyć*, który prymarnie znaczy 'pragnąć, chcieć czegoś dla kogoś lub dla siebie' (Szymczak 1989: 1098). Bez względu na szczerłość nadawcy (wypowiedzi grzecznościowe nie powinny podlegać weryfikacji ze względu na prawdę lub fałsz por.: Marcjanik 2005:204) prze-

syłane życzenia zawsze są dowodem pamięci o adresacie, co można wyrazić implikacją: MYŚLĘ/ PAMIĘTAM O TOBIE => SKŁADAM CI ŻYCZENIA I NIEISTOTNE JEST TO, CO NAPRAWDĘ MYŚLĘ.

Relację między czasem a tekstem traktuję jako wpływ czasu na tekst życzeń. Inspiracją rozważań jest pytanie o to, czy życzenia ulegają zmianom w miarę upływu lat, na przykład na przestrzeni wieku oraz jakich aspektów (językowo-strukturalnego, aksjosemiotycznego) dotyczą ewentualne zmiany. Na potrzeby przeprowadzanych analiz pojęcie aktualności traktuję jako słowotwórczy derywat z kategorii *nomina essendi* 'bycie aktualnym', a zatem 'dotyczącym teraźniejszości, ważnym w czasie obecnym, będącym na czasie'. Przyjmuję także definicję leksykograficzną pojęcia aktualizacji, rozumiejąc ją jako:

- 1) uwspółcześnienie; czynienie aktualnym,
- 2) przejście od stanu potencjalnego do istnienia realnego (Szymczak 1988: 25-26; Doroszewski 1958: 64-65).

Znaczenie pierwszego terminu jest zasadne przy prezentowaniu ciągłości tradycji przesyłania życzeń, z kolei aktualizacja sankcjonuje tworzenie okazów indywidualnych, nietypowych realizacji życzeń, odbiegających od wzorca przyjętej konwencji grzecznościowej.

W artykule obserwacje dotyczą życzeń przekazywanych adresatom pośrednio, korespondencyjnie na okolicznościowych kartach pocztowych. Materiał obejmuje pocztówki z XX i XXI w., pochodzące ze zbiorów własnych oraz udostępniane w wydaniach filokartystycznych. Ze względu na możliwość aktualizowania życzeń punkt odniesienia stanowią dwa przekazniki:

- 1) lokalna prasa – publikowane na jej łamach gotowe formularze życzeń,
- 2) poczta elektroniczna – okolicznościowe karty elektroniczne.

Wszystkie wymienione kanały przekazu umożliwiają uzupełnienie komunikatu werbalnego – kodem graficznym lub elementami audiowizualnymi (tym samym kod ten objęty zostaje zakresem semantycznym wyrażenia *stylistyczna aktualizacja*, zawartego w tytule artykułu). Poza tym cechą wspólną przekazników jest seryjność (serie kart imieninowych, urodzinowych, świątecznych itd.). To właśnie ta cecha karty pocztowej w połączeniu z jej masowością stała się impulsem do przesyłania życzeń (Baranowska 2003: 40). W przypadku poczty elektronicznej wystarczy przypomnieć chociażby możliwości „korespondencji seryjnej” lub opcje „prześlij do wielu” czy „przeznacz dalej”. Poza obrębem analiz pozostawiam teksty życzeń przekazywanych za pomocą pozostałych mediów – stacji radiowych i telewizyjnych nadających audycje koncertowe, podczas których odczytywane są tek-

sty życzeń, ikonografia karty pocztowej zastąpiona zostaje muzyką dobieraną adekwatnie do okazji lub na prośbę składającego życzenia.

Pośród wymienionych przekazników okolicznościowa karta pocztowa jest najstarszą formą przekazu życzeń – do krajowego ruchu pocztowego dopuszczono ją w 1869 r., do międzynarodowego obiegu w 1875 r. (Baranowska 2003: 26, 30). W słownikach karta pocztowa/ pocztówka definiowana jest jako ‘karta służąca do korespondencji zwykłej lub okolicznościowej, często z fotografią lub obrazkiem, wysyłana zwykle bez koperty; karta pocztowa’; różne jej odmiany (pocztówki krajoznawcze – aktualne w ciągu całego roku, okazjonalne noworoczne, świąteczne, imieninowe, urodzinowe) wyodrębnia się ze względu na rodzaj korespondencji. Specyficzną odmianą karty z życzeniami była wykonana ze specjalnego tworzywa pocztówka dźwiękowa, na której nagrano jakąś piosenkę, melodię, czyjś głos (por. np.: Doroszewski 1964: 588, Szymczak 1988 II: 721-722). Utworzenie derywatu *pocztówka* przypisywane jest K. Sienkiewiczowi, który pod pseudonimem Marja z B. zgłosił taką propozycję w konkursie na nazwę karty korespondencyjnej, zorganizowanym w 1900 r. w Warszawie. Pozostałymi nazwami, wybranymi wówczas przez redakcję *Słownika polskiego* do publicznego głosowania, były: *otwartka*, *liścik*, *listówka*, *pisanka*. Warto przytoczyć w tym miejscu ironiczną opinię ujętą w formę zestawienia słowotwórczego autorstwa B. Prusa, któremu nie podobała się zarówno przyjęta nazwa, jak i inne propozycje:

Nalistek, Oszczędnica,
Kartocha, Dopiśnica,
Niedyskretka, Odślonka,
Naguska, Oglądka,
Wyczytki przy Zawiadkach,
Wreszcie – Łatki przy Gadkach ...

(Baranowska 2003: 17)

Za punkt wyjścia do obserwacji tekstów życzeń korespondencyjnych przyjmuję schemat życzeń pisanych (zob.: Filip 2004: 106), dla których konstytutywne wydają się następujące cechy: etykietalny dowód pamięci o funkcji rytualnej, konkretyzacja okazji jako temat wypowiedzi, standardowo pozytywne i eksplicytnie wyrażone wartościowanie, krótka forma pisemna jako typ przekazu, skonwencjonalizowana struktura o dużym stopniu schematyzacji (datacja, identyfikacja adresata, okazja, stylistyka treści, identyfikacja nadawcy), kod werbalny wzbogacony elementami wizualnymi. Ze względu na znaczny stopień konwencjonalizacji życzeń pisanych, a także ich rozpoznawalność, nie zamierzam prezentować kanonicznych

realizacji życzeń. M. Marcjanik przyrównuje życzenia „do typowych tekstów minimalnych, utrwalonych w świadomości kulturowej użytkowników języka w określonej postaci językowostylistycznej i odtwarzane (powielane, «kliszowane»)” zależnie od okoliczności (Marcjanik 2000: 64). Chciałabym zwrócić uwagę z jednej strony na ciągłość i trwałość pewnych cech schematu życzeniowego, z drugiej strony wskazać przykłady jego uwspółcześniających modyfikacji.

W literaturze przedmiotu podkreśla się krótkość i zwięzłość językowego aktu życzeń (por. m.in.: Marcjanik 1993, 2000, 2001; Zgółka 2005; Zgółkowie 1992). W *Słowniku języka polskiego* życzenia określane są wręcz jako formułka (Szymczak red. 1989: 1098) obudowana wokół czasownika *zyczyć* ‘wyrażać komuś (w słowie lub piśmie) pragnienie, aby mu się dobrze działo, składać powinszowania z jakiejś okazji’ (Szymczak red. 1989: 1098) lub wokół zwrotów: *przesyłać życzenia*, *składać komuś życzenia* itp. W tekstach życzeń z początku XX wieku zwraca uwagę frekwencja czasownika *winszować* (z niemieckiego *wünschen* ‘składać życzenia, gratulować’), występująca również w aspekcie dokonanym *powinszować* lub w formie wyrażenia przyimkowego, np. jak na pocztówce: „Z powinszowaniem Nowego Roku 1900 – Życzliwa L Ch.”. W *Słowniku* B. Lindego (1860: 334) wyraz ten odnotowano jako ekwiwalent semantyczny polskiego zwrotu *zyczyć czegoś dobrego*, natomiast w słowniku redagowanym przez W. Doroszewskiego (1967: 1114) czasownik *winszować* opatrzony jest już kwalifikatorem ‘wychodzący z użycia i przestarzały’. Recesywność zwrotu jest przykładem aktualizowania stylistycznego kształtu wypowiedzi. Leksykalna warstwa życzeń podlegała typowym zmianom systemowym, zachodzącym w języku w ciągu stulecia. Przykładami mogą być: stosowanie spójnika *a* w szeregach łącznych, a także zwracająca uwagę na kartach korespondencyjnych z I połowy XX wieku, obecnie nieużywana konstrukcja słowotwórcza z kategorii *nomina collectiva* na określenie par małżeńskich, tworzona od imienia męża za pomocą sufiksu *-owie*, np.: *Stasio-wie* ‘Staś z żoną’, *Broniowie*, *Fredowie*. Inny przykład stanowi wyrażenie syntaktyczne z przyimkiem *na*, stosowane na określenie święta, ważnej okoliczności (np. *Na Dzień Bożego Narodzenia*, *Na dzień Waszego Święta*) lub konstrukcja *złożyć coś na czyjeś ręce* w znaczeniu ‘kierując coś personalnie do kogoś. Oto przykłady tekstów życzeń, pochodzące z prywatnych zbiorów:

1917 r., „Droga Maryniu życzę Ci zdrowia i wesela, dobrej stawy, slicznej a wesołej zabawy i roku nowego szczęśliwego a wesołego – życzliwa Ci Maniusiu, Rozalia”.

Kraków 6 kwietnia 1928 r., „Na ręce Cioci kochanej przesyłamy dla całego Domu serdeczne życzenia Wesołego Alleluja – Fredowie Reimowie”.

18 grudnia 1935 r., „Kochani Nasi! Przyjmijcie życzenia dla Was i dla Broniów, wesołych Świąt i dobrego Nowego Roku, wasz Józef A.”

1937 r., „Na dzień Twych godnych imienin zasylam Ci [Władysławo] serdeczne życzenia. Twój brat – Władzio”.

Warto również zwrócić uwagę na współczesną dezaktualizację, pojawiającego się w niektórych życzeniach z I. połowy XX wieku, przymiotnika *życzliwy* w znaczeniu ‘dobrze komuś życzący, przyjaźnie usposobiony, przychylny, będący wyrazem przyjaznych uczuć’ (Doroszewski 1968: 1469).

W przypadku życzeń przesyłanych na kartach pocztowych krótka forma tekstu ma uzasadnienie pozajęzykowe: na najstarszych pocztówkach nie przewidywano prawie w ogóle miejsca na korespondencję, stąd częste zapisywanie graficznej karty strony. Funkcją karty było przekazywanie wiadomości przede wszystkim obrazem – a nie słowem, natomiast rewers pocztówki w całości przeznaczony był na adres (Baranowska 2003: 8). Charakterystyczna dla początków pocztówki minimalizacja tekstu w połączeniu z istotną rolą ikonografii pozostaje ważną cechą także współczesnego przekazu życzeń (por. Filip 2004) oraz tendencją w komunikowaniu się w ogóle.

Zwięzły i krótki tekst życzeń w formie gotowego wydruku na karcie jest powszechną dziś ofertą producentów pocztówek. Korzystanie przez nadawcę z tego typu ułatwienia traktowane jest przez autorów publikacji z zakresu kultury języka (np. Zgólkowie 1992: 99), lub nadawanych w okresach przedświątecznych językowych audycji, jako uchybienie odbiorcy. Zachęca się nadawców do tworzenia oryginalnych form życzeń z myślą o konkretnym, zindywidualizowanym adresacie. Oceniane jako mniej eleganckie drukowane życzenia nie są jednak nowością. Niemal w każdej pracy z zakresu filokartystyki można znaleźć pochodzące z początku XX wieku przykłady takich pocztówek (zob. m.in.: Banaś, red., 2004, Baranowska 2003, Zieliński 1999). Nadruk życzeń na karcie motywowany jest pragmatycznie funkcjonalnością pocztówki. Według M. Baranowskiej „Siłą pocztówki była i jest dotąd właśnie «gotowość» – wzór zachowania, wzór uczucia, wzór urody, wzór widoku” (Baranowska 2003: 15).

Istotnym składnikiem schematu życzeń jest kod graficzny karty. Jego przewaga nad leksykalną stroną pocztówki była już wcześniej sygnalizowana jako zamierzone przesunięcie funkcji komunikacyjnej z kodu werbalnego do graficznego. W konsekwencji doprowadziło to do kondensowania symboli na ilustrowanej karcie. Krótka charakterystyka graficznej strony karty wydaje się zasadna tym bardziej, że za pomocą ikonografii sygnalizowany jest temat życzeń. W opracowaniach dotyczących aksjosemiotyki pocztówki zainteresowanie symbolami i alegoriami,

będące powrotem do zwyczajów i przesądów ludowych, tłumaczone jest przypadającą na koniec XIX w. popularyzacją etnografii, a inspiracją rysowników często stawały się ilustracje bajek okresu późnego romantyzmu (Kaufmann 2004: 35). Stosowanie symboli, a nawet ich mnożenie uważano za dopełnienie, wspomnianej we wstępie artykułu, magicznej funkcji życzeń – symbole stawały się talizmanami przynoszącymi szczęście, którego życzone z każdej okazji. Spopularyzowana wówczas semiotyka obrazu i barwy na pocztówce zachowała tradycję, przykładem może być ciągle aktualna florystyczna symbolika kart imienninowych i urodzinowych (np. wymowa róż, niezapominajek, bzuw); symbole świąt religijnych (od obrazów biblijnych po świecką symbolikę choinki, zająca i kurcząt, tradycyjnych potraw, a także prezentów); wreszcie amory, gołąbki, obrączki i podkowy na kartach przesyłanych nowożeńcom. Dopełnieniem semiotyki kodu graficznego jest materiał, z którego wykonano pocztówkę. Także i w tym względzie nie można mówić o innowacji, lecz o ciągłej aktualności. Efektem konkurencji między producentami pocztówek była od początku ich istnienia dostępność na rynku np. kart haftowanych, wyklejanych materiałem, piórami, suszonymi kwiatami itp. (Baranowska 2003: 32-33).

Podsumowaniem rozważań na temat pocztówki życzeniowej może być zdanie G. Kaufmanna, według którego obraz życzeń nie musi być realizacją artystycznych ambicji, lecz powinien być przede wszystkim kartą fantazyjną, a ewentualny element kiczu czy trywialności sprawia, że karta życzeniowa staje się bardziej sugestywna i naturalna (Kaufmann 2004: 38).

W relacji między czasem a treścią życzeń interesujące jest, że w przypadku tego rodzaju wypowiedzi *czas* w znaczeniu ‘określonego, wyznaczonego terminu, daty oznaczonej ze względu na szczególne zajścia, czynności, uroczystości, obchody’ (Szymczak red. 1988 I: 502) staje się okazją – tematem życzeń. Czas jako konkretna oznaczona data jest istotnym składnikiem schematu życzeń, o czym świadczy częste umieszczanie go w pozycji inicjującej życzenia, np.:

Z okazji Świąt Bożego Narodzenia [...], W Dniu Narodzenia Pańskiego składam życzenia [...], Z okazji Świąt Wielkanocnych przesyłam życzenia [...], W Dniu Zmartwychwstania Pańskiego składamy Wam życzenia [...], W dniu Twoich urodzin życzymy [...], W dniu Waszego święta [...], W Boże Narodzenie życzę Ci [...], Z okazji 25 rocznicy Waszego ślubu. Pragniemy złożyć Wam życzenia [...].

Biorąc pod uwagę ten składnik wzorca życzeń pośrednich, zaobserwować można zarówno ciągłość czasową, jak i aktualizowanie tematu. W ciągu ponad stulecia istnienia pocztówki aktualność zachowały życzenia wysyłane z okazji świąt

kościelnych oraz wydarzeń sakramentalnych (np.: Boże Narodzenie, Nowy Rok, Wielkanoc, pierwsza komunია, zawarcie małżeństwa), a także z indywidualnych okazji prywatnych lub zawodowych (np.: urodziny, imieniny, rocznice ślubu, jubileusze pracownicze). Rejestr okoliczności, stających się tematem życzeń, podlega aktualizowaniu w miarę ustanawiania nowych świąt przez instytucję państwa np.: Dzień Matki (w Polsce 26 maja po II wojnie), Dzień Kobiet (8 marca czasy PRL), Dzień Dziecka (1 czerwca od 1952 r.), Dzień Ojca (23 czerwca od 1965), Dzień Babci i Dzień Dziadka (21 i 22 stycznia od lat 90.); święta grup zawodowych, np. Dzień Nauczyciela (14 października), Dzień Żołnierza/ Wojska Polskiego (15 sierpnia od 1923, 12 października od 1950, 15 sierpnia od 1992), Dzień Górnika (zob.: <http://pl.wikipedia.org/wiki>) Aktualizacji tematu życzeń sprzyja również społeczny uzus na importowanie święta, tu przykładem są typowo pocztówkowe Walentynki.

Istotną treść życzeń stanowią wartości, o które nadawca prosi dla adresata.. M. Baranowska (2003) nazywa pocztówkę, „posłańcem uczuć”, w szczególności dotyczy to pocztówki życzeniowej. Taka funkcja komunikacyjna jest konsekwencją zachowań grzecznościowych, podczas których ludzie zwykli informować o dobrych względem siebie uczuciach. W tym miejscu można sparafrazować słowa M. Marcjanik, że często są to uczucia „nie z serca, lecz z konwencji grzecznościowej” (Marcjanik 2005: 197). Życzenia jako akty etykietałne są szczególnie predysponowane do komunikowania wartości, ponieważ rolą etykiety językowej jest uświadamianie tego, co wartościowe, albo nie, w kontaktach językowych.

Pojęcie wartości przyjmuję za J. Puzyniną, uznając, że składają się na nie: elementy rzeczywistości (zachowania, zjawiska) oraz stosunek do nich indywidualnego człowieka lub zbiorowości, przy czym stosunek ten określany jest jako dobry – taki, jakiego chcemy lub przeciwnie – zły. Zgodnie z taką interpretacją wartość zawsze angażuje wolę, intelekt i uczucie człowieka (Puzynina 1997: 259-264). Wartości komunikowane w życzeniach są zależne od przyjętej przez nadawcę hierarchii aksjologicznej, funkcjonującej w obrębie jednego kręgu kulturowego. Także i w tym względzie stwierdzić można ciągłą aktualność życzeń. Analiza życzeń pisanych (zob. Kaufmann 2004) wykazuje, że wartością najczęściej pojawiającą się na kartach pocztowych od początku XX w. jest szczęście, którego życzone niemal z każdej okazji: na Boże Narodzenie, Nowy Rok, Wielkanoc (w Niemczech także na Zielone Świątki), na urodziny, imieniny, chrzest, komunię, ślub i jego rocznicę itd.

W analizowanym materiale ze zbiorów własnych życzenia szczęścia pojawiają się najczęściej – niemal na każdej karcie okolicznościowej – wyrażane za pomocą

rzeczownika bądź w formie przymiotnikowego określenia, np.: *szczęśliwych świąt, pod szczęśliwą gwiazdą, szczęśliwych dni*. Nadawcy wymieniają również ekwiwalentnie *pomyślność* i *powodzenie*, odnotowane zresztą w słowniku aspekty definicji semantycznej rzeczownika *szczęście* (por. np.: Szymczak 1989: 401). Listę wartości wypełniają niezmiennie eksplicytnie pozytywne: *zdrowie, radość (wesołych świąt), miłość, spełnienie marzeń, spokój (spokojnych świąt), ciepło rodzinne, sukcesy prywatne i zawodowe*. Przykładem uogólnienia, a zarazem pozostawienia adresatowi wyboru spośród hierarchii aksjologicznej są życzenia w formie: *wszystkiego, co najlepsze, wszystkiego naj*. Inną grupę stanowią przykłady konkretyzacji mocy sprawczej próśb są to życzenia np.: *lask Bożych, opieki Niepokalanej, niech Bóg otoczy Was opieką, błogosławieństwa Bożego, błogosławieństwa Chrystusa Zmartwychwstałego*. W zbiorach kart z lat 50. często pojawia się życzenie pokoju. Ówczesna aktualizacja tej wartości spowodowana była silną traumą – doświadczeniami wojennymi, ponownie życzenie to pojawiło się na kartach (także jako wydrukowany tekst) na przełomie stuleci XX i XXI.

Ilustrację relatywizmu aksjologicznego, sygnalizowanego przez J. Puzyninę (wartości należą do sfery wolnego wyboru człowieka i zależą od tego, co odczuwa on bądź uzna za dobre lub złe, zob.: Puzynina 1997: 266) stanowią przykłady wulgaryzowania tekstu życzeń. Tego typu wypowiedzi, przeczące etyce językowej komunikacji, można traktować jako swoistą aktualizację życzeń powodowaną możliwościami nowego przekaznika, głównie telefonu komórkowego. Strukturę i stylistykę tej formy składania życzeń charakteryzuję w odrębnym artykule, omawiając między innymi wulgaryzowanie symboliki świątecznej poprzez skojarzenia erotyczne (zob.: Filip 2004). W tym miejscu chciałabym zwrócić uwagę na aspekt aksjologiczny. SMS-owe życzenia, nawet jeśli przybierają formę wulgarną, w intencji nadawcy pozostają prośbą o pewne wartości dla adresata, przede wszystkim o sprawność seksualną i zadowolenie z tej sfery życia. Werbalizowanie tabu sankcjonowane jest w tym przypadku możliwościami przekaznika, przede wszystkim opcją „Usuń tekst”.

Wysoki stopień skonwencjonalizowania życzeń powoduje, że zwyczaj ich składania – zwłaszcza z okazji świąt – dotyczy także osób niepowiązanych emocjonalnie, obcych sobie. Do tego rodzaju komunikatów należą biznesowe karty świąteczne przesyłane przez firmy zarówno z okazji świąt kościelnych, jak i prywatnych okazji klientów lub kontrahentów, głównie imienin bądź urodzin (na temat językowo-stylistycznego kształtu życzeń biznesowych zob.: Filip 2004). W przypadku biznesowych kart świątecznych następuje przesunięcie prymarnej funkcji z rytualnej na marketingową: PAMIĘTAM O TOBIE, BO CHCĘ ZEBYŚ POZO-

STAŁ MOIM KLIENTEM/ KONTRAHENTEM => SKŁADAM CI ŻYCZENIA. Przeorientowanie funkcji komunikacyjnej życzeń jest efektem ich aktualizacji, przypadającej na zmiany ustrojowe lat 90., od tego czasu wysyłanie kart biznesowych staje się powszechnym zwyczajem.

Konsekwencją aktualizacji funkcjonalnej jest unowocześnianie leksykalnej warstwy tego typu życzeń np. poprzez ich konkretyzowanie w kilku językach (por. Filip 2004:109). Wielojęzyczność życzeń z jednej strony świadczy o tendencjach międzynarodowych, o uniwersalizmie konwencji i wartości kulturowych, z drugiej strony można ją odbierać jako potwierdzenie funkcji marketingowej, chęć nawiązania rozległych kontaktów firmowych.

Przykładem leksykalnej aktualizacji mogą być także życzenia formułowane w obrębie tego samego pola semantycznego, w którym mieści się specjalność firmy. Specjalistyczna terminologia staje się wtedy źródłem metaforycznych przeniesień lub semantycznych gier. Oto przykłady leksyki bankowej w życzeniach świątecznych lub urodzinowych składanych przez Volkswagen Bank, tu uwagę zwraca także dobór wartości, których życzy się adresatowi:

„Z okazji Świąt zyczymy olbrzymich przelewów zdrowia, codziennych wpłat z ciepłych uczuć i słonecznych promyków, wysokooprocentowanego szczęścia mnogości. Bezpośredniej złotych środków obfitości!”

„Zdrowia, które procentuje, konta z mnóstwem oszczędności, samych superinwestycji i wszelkiej pomyślności. Merry Christmas and Happy New Year!”

„Zysków na koncie, passy, co trwa i dodatniego bilansu dnia!”

„Z okazji urodzin niechaj roczne lokaty procentują w chwilę, niech w okamgnieniu rosną Twoje oszczędności. Niech Twój portfel nie cierpi na brak gotówki. By sypały się z nieba waluty, złotychki. By wyzwolić codzienność z niefortunnnych zdarzeń. Aby żyć, tak jak marzysz, więc: spełnienia marzeń.”

„Z okazji urodzin wznosimy wysokoprocentowy toast za zdrowie, życząc wielu bezpośrednich uśmiechów, szybkiego przyrostu pomyślności i życia na wysokiej stopie.”

Życzenia złożone przez firmę czarterową T.I.G.A. Yacht ilustrują z kolei semantyczne pole żeglarsstwa z właściwą dla niego aksjologią:

„Świąt pełnych wielu ciepłych uczuć i radosnego żeglowania z rodzinną załogą po oceanie świątecznych wznuszeń oraz pomyślnych wiatrów w Nowym Roku 2004 życzy T.I.G.A. Yacht.”

Sposobem aktualizowania życzeń, ze względu na kanał przesyłu oraz odmianę funkcjonalną stylu, jest składanie ich za pośrednictwem lokalnej prasy. Analizowane przykłady (z kwietnia 2002 r.) dotyczą rubryki *Życzenia z serca płynące*, zamieszczanej w rzeszowskim dzienniku „Super Nowości”, kierującym do czytelników następującą ofertę:

„Jeżeli pragniesz złożyć komuś życzenia, przyslij do nas tekst życzeń (mile widziane okolicznościowe wierszyki) wraz ze zdjęciem osoby, lub osób, których one dotyczą, i wypełnionym formularzem na adres (...). Do końca kwietnia życzenia oraz zdjęcia zamieszczamy ZA DARMO! Będą one publikowane w tej rubryce w środy i w czwartki. UWAGA! Prosimy zaznaczyć w formularzu interesującą Was datę publikacji życzeń” („Super Nowości”, 10 kwietnia 2002 r.).

Rubrykę proponowaną przez lokalną gazetę można uznać za wariant radiowych lub telewizyjnych koncertów życzeń. Skonwencjonalizowanie struktury kompozycyjnej tekstu życzeń sprzyja dalszym procesom schematyzacji, dlatego życzenia tak łatwo dają się ująć w urzędowy kwestionariusz z rubrykami typu: treść życzeń przewidziana liczbą i długością wersów – 7, sugerowana data publikacji, imię i nazwisko zleceniodawcy, dokładny adres i telefon komórkowy oraz czytelny podpis.

Wpływy stylu urzędowego (na temat wykładników stylu urzędowego zob. np. Malinowska 1992, 1995; Wojtak 1993) dotyczą kompozycji życzeń oraz ich pragmatycznego aspektu. Uwagę zwraca terminologia zaliczana do językowych wykładników stylu prawn-administracyjnego np. *zleceniodawca* jako ekwiwalent nadawcy (tu nasuwa się propozycja złożenia słowotwórczego *zyczeniodawca*, bardziej jak sądzę adekwatnego), wyrażenie *czytelny podpis* jako identyfikacja osoby składającej życzenia. Właściwością stylu prawnego jest w tym przypadku również wymagane oświadczenie „zyczeniodawcy” o znajomości artykułów kodeksu cywilnego, dotyczących naruszenia dóbr osobistych adresata życzeń. Zmianie nie ulega ceremonialna funkcja życzeń, chociaż kwestią indywidualnej interpretacji pozostaje, czy złożone tą drogą przekazu życzenia nie realizują także funkcji informacyjnej. Skojarzenia takie nasuwają się zwłaszcza w przypadku publikowania na łamach rzeszowskich „Nowin” od 26 maja do 2 czerwca 2003 r. list życzeń przesłanych na konkurs z okazji Dnia Matki, średnio po 90 tekstów w jednym numerze. Także i w tym przypadku długość tekstu normowana jest redakcyjnie, są to czterowierszowe życzenia miłości i szczęścia, wyrażane często w formie rymowanej, z publikowaną identyfikacją adresata oraz nadawcy. Oto reprezentatywne przykłady:

„Ile w morzu piasku, ile tęczy w blasku, ile gwiazd na niebie, tyle w moim sercu miłości dla Ciebie. Dla najukochańszej mamusi Danuty tysiące całusów.” „Nowiny” 27 maja 2003r.

„Mamo droga, mamu miła, abyś jeszcze sto lat żyła. Szczęście zawsze niech Ci sprzyja, a co dobre nie omija. Dla Emilii Pszon córka Agnieszka.” „Nowiny” 28 maja 2003 r.

„Uśmiech dla wszystkich, uśmiech dla Ciebie. Piszę Ci wierszyk, bo kocham Ciebie. Kochanej mamie Marii Domaradzkiej z Czudca od Eli z Patim.” „Nowiny” 29 maja 2003 r.

Współczesnym przekąźnikiem (posłańcem) życzeń porównywalnym z kartą pocztową stała się poczta elektroniczna. Elektroniczne karty pocztowe powstały wraz z rozwojem w latach 90. Internetu jako nowego kanału przekazywania informacji. Stanowią one atrakcyjną, bo szybką i terminową oraz niewymagającą żadnych opłat i znaczków formę przesyłania życzeń Internautom na całym świecie. W sieci znajduje się wiele stron do przesyłu życzeń.. Ich funkcjonowanie można prześledzić na przykładzie strony Nadawcom oferowany jest szczegółowy katalog tematów życzeń:

1. Na czasie – aktualne okazje np. Jesień się zbliża ..., Dzień Chłopaka;
2. Przeboje – najpopularniejsze karty miesiąca i tygodnia;
3. Aktualne imieniny – z wielką księgą semantyki imienia;
4. Pełny kalendarz imion i wydarzeń;
5. Świąteczne – tu poza tradycyjną stylistyką oferowane są aktualności medialne np. Wielkanoc z Nianią, Wielkanoc z Magdą M., Wielkanoc na Wspólnej;
6. Okazyjne – tu obok wymienianych już w artykule okazji zachowujących od lat aktualność jak urodziny, imieniny, Dzień Matki, Ojca – pojawiają się nowe np. Dzień Przyjaciela, Dzień Mężczyzn, Dzień Teściowej, Noc świętojańska, Halloween, Dzień Wagarowicza;
7. Karty z uczuciem – np. Walentynki, Kocham, Lubię, Sympatia, Tęsknię, Seksownie;
8. Okazje rozmaite – np. Początek roku szkolnego, Koniec szkoły, Wakacje, Ostatki.

Opcja *Style* umożliwia wybór strony graficznej spośród: animacji garażu, flash, retro, kart interaktywnych, dźwiękowych, rysunkowych i fotograficznych. Skorzystać można również z projektów znanych grafików np. A. Mleczki i T. Sikory. Możliwa jest kreatywność nadawcy poprzez wprowadzenie elementu indywidualnego, ale w granicach wyborów dopuszczonych przez instrukcję *Jak upiększać kartkę*, informującą jak prezentować się będzie projektowana kartka, wybrany styl ramki i tła oraz znaczek pocztowy ze stemplem, na stemplu pojawi się wybrana data, przewidziane jest miejsce na tekst, który można wybrać z archiwum zawierającego także aforyzmy i fragmenty poezji.

Karty elektroniczne charakteryzują się kontynuacją wzorca tradycyjnej pocztówki zarówno ze względu na temat komunikatu, zwięzłość językowo-strukturalną, stylizację grafiki i jej semiotykę, a także aksjologię życzeń. Aktualizowanie dotyczy jedynie technicznych możliwości przekąźnika, w efekcie może powstać pocztówka percypowana kilkoma zmysłami (animacje i interaktywne karty życzeniowe) terminowo (ustawia się datę przesłania) i bezpłatnie doręczona.

W wyniku przeprowadzonych tu rozważań stwierdzić można, że życzenia przesyłane korespondencyjnie, przede wszystkim na ilustrowanej karcie życzeniowej, charakteryzują się stałością formalno-strukturalną oraz stylistyczną aktualnością aktu etykiety. Istotnym składnikiem schematu życzeń pozostaje kod graficzny karty, a efektem jego przewagi nad leksykalną stroną pocztówki stało się przesunięcie funkcji komunikacyjnej z kodu werbalnego do graficznego. Stąd powstała tradycja kondensowania symboli na ilustrowanej karcie, a także ciągle aktualna semiotyka obrazu.

Aktualność stwierdzić można także ze względu na wartości komunikowane w życzeniach. W przypadku czasu jako tematu życzeń, constants – od początku wysyłania kart życzeniowych – wykazują święta religijne i ceremonie rodzinne. Z kolei przykładami aktualizowania okazji są wprowadzane w ciąg stulecia do kalendarza okolicznościowego Dni: np. Matki, Ojca, Dziecka, Dzień Mężczyzn, Dzień Teściowej, Dzień Wagarowicza, lub też obchodzony 21 listopada 2006 r. po raz pierwszy w Polsce Dzień Życzliwości, a także okazje importowane z kultury anglosaskiej np. Halloween czy Walentynki specjalizujące się w przesyłaniu kart życzeniowych.

Aktualizowanie życzeń dotyczy z jednej strony przeorientowania prymarnej funkcji tego komunikatu, np. z rytualnej na marketingową lub informacyjną, z drugiej sprowadza się do wykorzystania technicznych możliwości poczty elektronicznej, która jako przekaznik uczuć przejmuje funkcję posłańca uczuć – tradycyjnej karty pocztowej.

Literatura

- Banaś P. red., 1992, *Aksjosemiotyka karty pocztowej I*, Wrocław.
- Banaś P. red., 2004, *Aksjosemiotyka karty pocztowej II*, Wrocław-Warszawa.
- Baranowska M., 2003, *Posłaniec uczuć. Prywatna historia pocztówki*, Warszawa.
- Dąbrowska A. i A. Nowakowska red., 2005, „Język a kultura”, t. 17: *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, Wrocław.
- Doroszewski W., red., 1958, *Słownik języka polskiego*, t. I: A-Ć, Warszawa.
- Doroszewski W., red., 1964, *Słownik języka polskiego*, t. VI: P-Prę, Warszawa.
- Doroszewski W., red., 1967, *Słownik języka polskiego*, t. IX: T-Wyf, Warszawa.
- Doroszewski W., red., 1968, *Słownik języka polskiego*, t. X: Wyg-Ż, Warszawa.
- Filip G., 2004, *Zmiany wzorca gatunkowego życzeń. – Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. II: *Tekst a gatunek*, red. D. Ostaszewska, Katowice, s. 105-114.
- Kaufmann G., 2004, *Życzenia szczęścia na kartach pocztowych*, tłum. Z. Bratos. – *Aksjosemiotyka karty pocztowej II*, red. P. Banaś, Wrocław-Warszawa, s. 29-41.

- Linde M. S. B., 1860, *Słownik języka polskiego*, t. VI: U-W, Lwów, reprint Warszawa 1995.
- Malinowska E., 1992, *Uwagi o stylu administracyjnym*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”.
- Malinowska E., 1995, *Styl urzędowy. – Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole, s. 431-448.
- Marcjanik M., 1993, *Polska etykieta językowa. – Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 271-281.
- Marcjanik M., 2000, *Polska grzeczność językowa*, Kielce, s. 63-72.
- Marcjanik M., 2001, *W kręgu grzeczności*, Kielce.
- Marcjanik M., 2005, *O radości nie z serca, lecz z konwencji (grzecznościowej). – Anatomia szczęścia. Emocje pozytywne w językach i kulturach świata*, red. A. Duszak i N. Pawlak, Warszawa, s. 197-205.
- Puzynina J., 1997, *Słowo – wartość – kultura*, Lublin.
- Szymczak M., red., 1988, *Słownik języka polskiego*, t. I: A-K, t. II: L-P, Warszawa.
- Szymczak M., red., 1989, *Słownik języka polskiego*, t. III: R-Ż, Warszawa.
- Wojtak M., 1993, *Styl urzędowy. – Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław, s. 147-162.
- Zieliński J., 1999, *Historia karty pocztowej*, Krosno.
- Zgółka T., 2005, *Życzenie jako kategoria językowo-komunikacyjna*, „Język a kultura”, t. 17. *Zyczliwość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska i A. Nowakowska, Wrocław, s. 17-22.
- Zgółkowie H. i T., 1992, *Językowy savoir-vivre*, Poznań, s. 98-124.

Wish as a Genre

Greetings and wishes comprehended as acts of etiquette expressed at different occasions are the subject of the article. The author analyses wishes sent on post cards prepared for various occasions dating to the 20th and 21st century. The point of reference for such expression are:

1. local newspapers and magazines – the published ready wishes,
2. electronic mail – electronic versions of cards for different occasions.

The common feature of the above is the possibility of joining the graphic and the language code as well as the possibility of sending the wishes on a massive scale.

The relationship between text and time is treated as the influence of time on the text of the wishes. The aim of the article is the observation whether the wishes undergo a change with the passing of time, for example in the course of the century, which aspects – stylistic-language aspect or the universal hierarchy of values – undergo change and finally for which reasons.

Keywords: *greetings, wishes, genre, graphic, language code.*